

ΜΥΘΟΛΟΓΙΚΟΙ ΚΥΚΛΟΙ

(από το πρόγραμμα της θεατρικής ομάδας Γυμν-Λυκ Καλλιμασιάς Χίου 2004
για τη παράσταση «Το μέγα δέος ο άνθρωπος γεννά»
επιμέλεια Μαρία Ρεβελάκη

Οι υποθέσεις των αρχαίων ελληνικών τραγωδιών αντλήθηκαν από τους μύθους που είχαν πραγματευτεί πρωτίτερα οι επικοί ποιητές και κυρίως από τους τρεις μυθικούς κύκλους, τον Αργοναυτικό, τον Τρωικό και τον Θηβαϊκό. Θα εξετάσουμε με συντομία τους δύο τελευταίους, αφού από αυτούς εμπνέονται οι τραγωδίες, αποσπάσματα των οποίων επεξεργαστήκαμε θεατρικά.

ΤΡΩΙΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ

Ο τρωικός κύκλος περιλαμβάνει όλα τα γεγονότα από την αρχή της εκστρατείας των Αχαιών, την εκπόρθηση της Τροίας από τους Αχαιούς, τη μοίρα της γενιάς των Πριαμιδών και της γενιάς του Αγαμέμνονα.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ

A) Τα πριν την εκστρατεία

Η ιστορία του κύκλου ξεκινάει στην Αυλίδα όπου είχαν συγκεντρωθεί οι Έλληνες για να ξεκινήσουν την εκστρατεία κατά της Τροίας. Μια μέρα ο Αγαμέμνονας βγήκε για κυνήγι και χωρίς να το ξέρει μπήκε στο άλσος που ήταν αφιερωμένο στην Άρτεμη. Εκεί σκότωσε το ιερό της ζώο, το ελάφι και καυχήθηκε γι αυτό αμφισβητώντας την Άρτεμη, η οποία θύμωσε. Έτσι όταν ήρθε η ώρα να φύγουν οι Έλληνες για την Τροία, η θεά κρατούσε τους ανέμους με αποτέλεσμα να μην μπορεί να σαλπάρει ο αχαϊκός στόλος.

Η άπνοια δεν τελείωνε και οι αρχηγοί αναγκάστηκαν να καταφύγουν στο μάντη Κάλχα, ο οποίος τους είπε ότι για να μπορέσουν να φύγουν, θα έπρεπε να θυσιάσουν την κόρη του Αγαμέμνονα, Ιφιγένεια.

Ο Αγαμέμνονας ήταν σε δύσκολη θέση. Προτιμούσε να μην πάρουν πίσω την Ελένη και να μη δοξαστεί, παρά να θυσιάσει την κόρη του. Υπήρχαν όμως αντίθετες γνώμες κι ο Αγαμέμνονας αναγκάστηκε να υποχωρήσει. Απ' την άλλη έπρεπε να βρει τρόπο να φέρει την κόρη του στην Αυλίδα. Έτσι κάλεσε την γυναίκα του και την κόρη του να έρθουν για να παντρέψει τάχα την Ιφιγένεια με τον Αχιλλέα.

Η Κλυταιμνήστρα και η Ιφιγένεια μαζί με τον Ορέστη φτάνουν στο στρατόπεδο. Το σχέδιο του Αγαμέμνονα όμως αποτυγχάνει, διότι ο Αχιλλέας δεν είχε προειδοποιηθεί γι' αυτό και αποκαλύπτει άθελά του στην Κλυταιμνήστρα ότι δεν έχει ιδέα για κανέναν γάμο. Η Ιφιγένεια, βλέποντας την αγανάκτηση των πολεμιστών και την αντίδραση του Αχιλλέα, προθυμοποιείται να θυσιαστεί.

Όλα ήταν έτοιμα για την θυσία. Η Ιφιγένεια είχε πάρει θέση αλλά, όταν ο Κάλχας έχωσε το μαχαίρι και οι παρευρισκόμενοι θεατές γύρισαν το πρόσωπο για να μη δουν το θέαμα, η Άρτεμη στη θέση της Ιφιγένειας έβαλε

ένα ελάφι , διότι δεν ήθελε να μιάνει το βωμό της με ανθρώπινο αίμα. Την ίδια τη μετέφερε στη χώρα των Ταύρων . Την άλλη μέρα όλα ήταν έτοιμα για την αναχώρηση. Την ιστορία αυτή δραματοποιεί ο Ευριπίδης στην τραγωδία του ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ ΕΝ ΑΥΛΙΔΙ .

Β) Τα μετά την εκστρατεία

Μετά την ολοκληρωτική ήττα της Τροίας , τα καράβια του Αγαμέμνονα ήταν από τα λίγα που είχαν γλιτώσει . Επειδή όμως η μοίρα του καθενός δεν αλλάζει , έτσι και του Αγαμέμνονα ήταν γραφτό του να πεθάνει στην πατρίδα του . Μετά από τις μεγάλες περιπέτειες που είχε περάσει , ετοιμάστηκε για το γυρισμό του στην πατρίδα. Όμως δεν ήξερε τι τον περίμενε . Ο ξάδερφος του , ο Αίγισθος , είχε καταφέρει να ξελοιάσει την Κλυταιμνήστρα , γυναίκα του Αγαμέμνονα και να την κάνει δική του . Αυτοί οι δύο προσπαθούσαν να βρουν τρόπο να εξοντώσουν τον Αγαμέμνονα για να πάρουν την εξουσία. Έτσι, όταν ο Αγαμέμνονας γύρισε , είχαν κανονιστεί όλα και με δόλο ,καλώντας τον σε γεύμα ,ο Αίγισθος σκότωσε τον ίδιο , την Κασσάνδρα, κόρη του βασιλιά της Τροίας, την οποία ο Αγαμέμνονας είχε πάρει σκλάβα του και τους ακολούθους του . (σχέδιο : Η ΔΟΛΟΦΟΝΙΑ ΤΟΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ).Ο Ορέστης, ο γιος του Αγαμέμνονα, εξορίζεται από το Άργος.

Όταν ο Ορέστης ενηλικιώνεται πηγαίνει στους Δελφούς για να πάρει μαντεία για τον τρόπο εκδίκησης του θανάτου του πατέρα του. Η μαντεία έλεγε ότι πρέπει να σκοτώσει όλους όσους με δόλο δολοφόνησαν τον πατέρα του , αλλιώς θα τον παιδεύαν οι Ερινύες του νεκρού. Έτσι μετά από επτά ολόκληρα χρόνια ο Ορέστης φθάνει στο Άργος , μαζί με τον φίλο του Πυλάδη , όπου βασίλευε ο Αίγισθος και η Κλυταιμνήστρα .Το πρώτο πράγμα που κάνει είναι να πάει στον τάφο του πατέρα του και να προσφέρει θυσίες. Στη συνέχεια συναντάει την αδερφή του την Ηλέκτρα κι αφού αναγνωρίζονται, καταστρώνουν το σχέδιο για την δολοφονία των δύο εραστών , της Κλυταιμνήστρας και του Αίγισθου . Πρώτα ο Ορέστης σκοτώνει με δόλο τον Αίγισθο και ακολουθεί ο φόνος της Κλυταιμνήστρας. Ύστερα από τόσα χρόνια ο Ορέστης είχε βρει την εκδίκησή του όμως αυτό είχε αρνητικές συνέπειες, αφού από τότε τον καταδίωκαν οι Ερινύες της μητέρας του .

Έτσι ο Ορέστης πηγαίνει ξανά στο μαντείο των Δελφών για να δει τι θα κάνει .Τότε ο Απόλλωνας του λέει ότι για να γλιτώσει είναι ανάγκη να ταξιδεύσει στη μακρινή χώρα των Ταύρων , όπου θα πάρει το ξόανο της θεάς Άρτεμης και θα το μεταφέρει στην Αθήνα .Ο Ορέστης ξεκινάει το ταξίδι για τη χώρα των Ταύρων, όπου εκεί ιέρεια είναι η αδερφή του η Ιφιγένεια, γεγονός, φυσικά, που ο ίδιος αγνοεί .

Στη χώρα των Ταύρων υπήρχε ένα έθιμο σύμφωνα με το οποίο κάθε Έλληνας που πατούσε το πόδι του εκεί έπρεπε να θυσιαστεί στην Άρτεμη . Αυτή που εκτελούσε το σκληρό έθιμο ήταν η ίδια η Ιφιγένεια σαν ιέρεια του ναού. Όταν φτάνει ο Ορέστης με τη συνοδεία του Πυλάδη, η Ιφιγένεια είχε δει ένα όνειρο , σύμφωνα με το οποίο ο Ορέστης , ο μικρότερος αδερφός της , μόλις είχε σκοτωθεί . Όταν οι κάτοικοι της Ταυρίδας φέρνουν τους δύο νέους μπροστά της , η Ιφιγένεια αναγνωρίζει τον αδερφό της .Η χαρά των δύο αδερφών είναι μεγάλη και ο Ορέστης εξομολογείται στην Ιφιγένεια πως ο σκοπός του ταξιδιού του ήταν να κλέψει το άγαλμα, το ξόανο της Άρτεμης , για

να εξαγνιστεί από το φόνο της μητέρας του . Η Ιφιγένεια συλλαμβάνει το σχέδιο διαφυγής τους , λέγοντας στον εύπιστο βασιλιά της Ταυρίδας ,Θόαντα , πως για να θυσιάσει τους δύο ξένους θα πρέπει πρώτα να τους εξαγνίσει στη θάλασσα . Το σχέδιο πέτυχε και έτσι η Ιφιγένεια μαζί με τον Ορέστη και τον Πυλάδη κατάφεραν να διαφύγουν στην Ελλάδα . Οι δραπέτες έφθασαν στην Αττική και στο δήμο της Βραυρώνας έφτιαξαν ένα ιερό στο οποίο τοποθέτησαν το ξόανο της Άρτεμης .Στο ναό αυτό η Ιφιγένεια έμεινε σαν ιέρεια μέχρι το τέλος της ζωής της κι εκεί κοντά θάφτηκε μετά το θάνατό της .

Την τραγική μοίρα της οικογένειας του Αγαμέμνονα την συναντάμε σε πολλές τραγωδίες όπως η Ηλέκτρα, που γράφουν και ο Σοφοκλής και ο Ευριπίδης, η Ιφιγένεια εν Ταύροις του Ευριπίδη, η τριλογία Ορέστεια του Αισχύλου.

ΟΙ ΤΡΩΕΣ

Καθώς συνέβαιναν όλα αυτά , στην Τροία βασιλευε ο Πρίαμος και η γυναίκα του Εκάβη . Η Εκάβη ήταν η κόρη του βασιλιά της Φρυγίας και δεύτερη σύζυγος του Πριάμου . Απόκτησε 19 παιδιά , ανάμεσα στα οποία ήταν ο Έκτορας , ο Πάρις , η Κασσάνδρα και η Πολυξένη .Γι' αυτά τα παιδιά υπάρχουν διάφοροι μύθοι . Λέγεται ότι τη μικρότερη κόρη του βασιλιά Πριάμου και της Εκάβης , Πολυξένη , την είχε ερωτευθεί και θέλησε να την παντρευτεί ο Αχιλλέας. Δεν πρόλαβε όμως γιατί τον σκότωσε ο Πάρις και η Πολυξένη αυτοκτόνησε απελπισμένη στον τάφο του. Μια άλλη όμως εκδοχή του μύθου, που ακολουθεί και ο Ευριπίδης στην τραγωδία του Τρωάδες, είναι ότι την Πολυξένη την θυσιάζουν οι Έλληνες πάνω στον τάφο του Αχιλλέα μετά την καταστροφή της Τροίας.

Για την Κασσάνδρα ο μύθος λέει ότι ήταν η ομορφότερη από όλες τις κόρες του βασιλικού ζεύγους . Έτσι λοιπόν , την ερωτεύτηκε ο Απόλλωνας , ο θεός του φωτός , και της υποσχέθηκε να της χαρίσει μαντικές ικανότητες , αρκεί να δεχόταν τον έρωτά του . Η Κασσάνδρα προσποιήθηκε πως δέχεται και μόλις ο θεός εκπλήρωσε την υπόσχεσή του , εκείνη αρνήθηκε να εκπληρώσει τη δική της . Για να την τιμωρήσει ο θεός , την καταδίκασε να προμαντεύει το κακό, και το χειρότερο, να μην την πιστεύει κανείς. Μετά την πτώση της Τροίας , η Κασσάνδρα έγινε όπως και η μητέρα της σκλάβα του Αγαμέμνονα , και τον ακολούθησε στο Άργος, όπου και βρήκε τραγικό θάνατο. (Κασσάνδρα).

Ο ποιητής που επέλεξε να δει τα πράγματα και από την πλευρά των ηττημένων Τρώων ήταν ο Ευριπίδης. Έτσι μας έδωσε, ανάμεσα σ' άλλες, τις τραγωδίες Εκάβη, Τρωάδες, Ανδρομάχη, η καθεμιά από τις οποίες αποτελεί ύψιστη και διαχρονική αντιπολεμική κραυγή. Σ' αυτές ο ποιητής βλέπει τον πόλεμο και τις συνέπειές του μέσα από τα μάτια των κατεξοχόν θυμάτων του, των γυναικών και τονίζει τον παραλογισμό του, διαγράφοντας ταυτόχρονα τραγικές γυναικείες μορφές που στην τρέλα των ανδρών για φήμη, πλούτο και εξουσία αντιπαραβάλλουν τις γυναικείες αξίες της ζωής και της ειρήνης.

ΘΗΒΑΪΚΟΣ ΚΥΚΛΟΣ Η ΔΥΝΑΣΤΕΙΑ ΤΩΝ ΛΑΒΔΑΚΙΔΩΝ

Ο μύθος ξεκινάει με το Λαίο , το βασιλιά των Θηβών , ο οποίος έλαβε χρησμό από το μαντείο των Δελφών , ότι το παιδί που θα αποκτήσει θα σκοτώσει τον ίδιο και θα παντρευτεί τη γυναίκα του , την Ιοκάστη. Όταν το παιδί γεννήθηκε οι γονείς του φοβήθηκαν την εκπλήρωση του χρησμού και αφού τρύπησαν τους αστραγάλους των ποδιών του , τον παρέδωσαν σ' ένα βασιλικό βοσκό να τον πετάξει στον Κιθαιρώνα .Αυτός επειδή λυπήθηκε να πετάξει το παιδί , το έδωσε σ' ένα Κορίνθιο ποιμένα ο οποίος θεώρησε σωστό να το φέρει στο βασιλιά της Κορίνθου, Πόλυβο. Ο Πόλυβος με χαρά δέχτηκε το παιδί, επειδή δεν είχε δικό του, και το ονόμασε Οιδίποδα, από τα οιδήματα (πληγές) στα πόδια του.

Όταν, άντρα πια, σ' ένα συμπόσιο κάποιοι προσβάλλουν τον Οιδίποδα λέγοντάς του ότι είναι νόθος , αυτός πάει στο μαντείο των Δελφών για να ζητήσει πληροφορίες σχετικά με την καταγωγή του . Όταν μαθαίνει ότι είναι μοιραίο να σκοτώσει τον πατέρα του και να παντρευτεί τη μητέρα του κατευθύνεται προς τη Βοιωτία ,στην προσπάθειά του να αποφύγει την πατρίδα του την Κόρινθο και συνεπώς την εκπλήρωση του χρησμού. Στο δρόμο όμως, σ' ένα τρίστρατο συναντά και σκοτώνει τον πατέρα του, Λαίο. Στη συνέχεια πηγαίνει στη Θήβα και αφού λύνει το αίνιγμα της Σφίγγας παντρεύεται – χωρίς να το γνωρίζει- τη μητέρα του Ιοκάστη και γίνεται βασιλιάς της Θήβας. Ο Οιδίποδας αποκτά τέσσερα παιδιά μαζί της, τον Ετεοκλή, τον Πολυνείκη, την Αντιγόνη, και την Ισμήνη και ζουν ευτυχισμένοι μέχρι που ένας λοιμός έρχεται στην πόλη.

Από αυτό το σημείο ξεκινάει το δράμα του Οιδίποδα το οποίο ανακαλύπτεται μέσα από την προσπάθεια του να σώσει την πόλη από το λοιμό .Μετά από πολλές συναισθηματικές μεταπτώσεις και καταστάσεις που οδηγούν τον Οιδίποδα στην ύβρη, οδηγείται στην πλήρη συνειδητοποίηση της πραγματικότητας που συνιστά την κορύφωση της τραγικότητάς του .Η εξιλέωση για τους θεατές και για τον ίδιο έρχεται μέσα από την αυτό-τύφλωση του Οιδίποδα και την αυτοεξορία του στην Αθήνα, όπου και στην περιοχή του Κολωνού επιτελείται η ανάληψη του στους ουρανούς . Απ' την άλλη η γυναίκα και μητέρα του, Ιοκάστη, βρίσκει τραγικό θάνατο αφού, μην αντέχοντας τις ενοχές, αυτοκτονεί.

Στη Θήβα ο θρόνος μένει κενός με τα δύο αδέλφια Ετεοκλή και Πολυνείκη να αντιμάχονται για τη θέση του βασιλιά . Ο σφετερισμός της εξουσίας από τον αδελφό του, αναγκάζει τον Πολυνείκη να στραφεί προς τον Άδραστο , βασιλιά του Άργους και να ζητήσει τη συμμαχία του . Ο Άδραστος συμφωνεί και οργανώνεται η εκστρατεία του Πολυνείκη εναντίον του αδερφού του, Ετεοκλή, εκστρατεία που περιγράφει ο Αισχύλος στην τραγωδία του Επτά επί Θήβας. Σε σύγκρουση που γίνεται σε μία από τις επτά πύλες των Θηβών τα δύο αδέρφια αλληλοεξοντώνονται. Έτσι στον κενό θρόνο ανεβαίνει ο Κρέοντας , ο αδερφός της Ιοκάστης , ο οποίος ασκεί με αυταρχικό τρόπο την εξουσία. Αυτός βγάζει εντολή ο Ετεοκλής, που υπερασπίστηκε την πατρίδα, να θαφτεί με όλες τις καθιερωμένες τιμές , ενώ ο Πολυνείκης, που

εκστράτευσε εναντίον της, να μείνει άταφος. Η απόφαση αυτή εξοργίζει την Αντιγόνη, που αγέρωχη από τη φύση της, αποφασίζει να παρακάμψει την εντολή του Κρέοντα και να θάψει τον αδερφό της, Πολυνείκη . Η αδερφή της, η Ισμήνη, συμφωνεί μαζί της αλλά δεν την ακολουθεί και την αφήνει μόνη της σ' αυτό το δύσκολο και επικίνδυνο έργο της που έχει αναλάβει .

Η Αντιγόνη συλλαμβάνεται την ώρα της ταφής από τους στρατιώτες και οδηγείται στον Κρέοντα, ο οποίος και τη θάβει ζωντανή σ' έναν υπόγειο τάφο. Τότε εκείνη παίρνει ένα σεντόνι και κρεμιέται . Όταν τη βλέπει νεκρή ο Αίμονας, γιος του Κρέοντα και μνηστήρας της Αντιγόνης, βγάζει το σπαθί του και αυτοκτονεί . Μαζί με αυτόν αυτοκτονεί και η μητέρα του, Ευρυδίκη (γυναίκα του Κρέοντα).

Εξίσου τραγική ήταν και η μοίρα της αδελφής της Αντιγόνης , της μικρής Ισμήνης . Κατά τη διάρκεια της πολιορκίας της Θήβας , ο Τυδέας , ο πιο άγιος από τους πολεμιστές του στρατού των Αργείων , πέτυχε την κοπέλα μέσα στο ναό της Αθηνάς , μαζί με τον αγαπημένο της ,τον Περικλύμενο . Ο Περικλύμενος το έβαλε στα πόδια και κατόρθωσε να γλιτώσει , η Ισμήνη όμως έπεσε στα χέρια του Τυδέα , ο οποίος την έσφαξε . Λένε ότι τον Τυδέα τον οδήγησε στον τόπο που βρισκόταν το ζευγάρι , η ίδια η Αθηνά , είτε γιατί είχε οργιστεί από την ερωτική συνάντηση των δύο νέων μέσα στο ναό της , είτε από μίσος για τον Περικλύμενο , που ήταν γιος του Ποσειδώνα , του αιώνιου αντιπάλου της .

Με τον οίκο των Λαβδακιδών ασχολούνται επίσης οι τραγωδίες Αντιγόνη, Οιδίπους Τύραννος και Οιδίπους επί Κολωνώ του Σοφοκλή.